

Boekbesprekingen

Als een vis in het water

J. W. M. Osse, J. Zijlstra & H. M. van Emden (redactie). Pudoc Wageningen (Biologische Raad Reeks). 231 p. f 35,—. Te bestellen bij o.a. Pudoc, Postbus 4, 6700 AA Wageningen; in België bij Uitgeverij De Sikkell, Nijverheidsstraat 8, 2150 Malle.

De hoofdstukken in dit boekje vonden hun grondslag in de voordrachten uitgesproken tijdens het symposium 'Als een vis in het water' te Amsterdam, georganiseerd in 1985 door de Biologische Raad van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen. De verschillende hoofdstukken zijn getiteld: Inleiding, Verspreiding en indeling van vissen, Zwemmen, Waarnemen onder water, Leven met kieuwen, Het vangen van een prooi, Eten en groeien, Hoe vissen samenleven, Visstandbeheer in het Nederlandse binnenwater, Vissen buitengaats, en Houden van vis. Elk hoofdstuk besluit met een literatuurlijst.

Het boekje geeft een goed overzicht van een deel van het Nederlandse visonderzoek vanuit verschillende gezichtshoeken. Duidelijk is, dat van vissen lang niet zoveel bekend is als van vogels, hetgeen niet ligt aan verschillen in het vaak enorme trekvermogen van beide groepen, maar aan de eigenschappen van het medium water en de ontogankelijkheid voor de onderzoekers.

Vrijwel alle informatie die verschaft wordt is dan ook verkregen via aquariumwaarnemingen, laboratoriumexperimenten en vangsten via netten e.d. van waaruit in feite indirecte conclusies worden getrokken over de situatie in het 'veld'.

Niet alle aspecten van het visonderzoek worden belicht, zoals de vistrek, biologische ritmen, endocrinologie en voortplanting, maar zoals ook in de inleiding vermeld is, geeft het gebodene een goede indruk van de voortgang van onze kennis van vissen in relatie tot hun omgeving. Toch worden enige aspecten helaas gemist of erg kort aangeduid die eigenlijk in een dergelijk werkje zouden passen of meer aandacht zouden verdienen, zoals problemen bij de systematiek van vissen (nieuwe inzichten hierin), ethologie van vissen in relatie met de omgeving (dit was/is het paradepaardje van het Nederlandse oecologie onderzoek (wat doen vissen zoal onder water, hoeveel tijd, energie besteden ze aan de verschillende handelingen en in hoeverre zijn deze gedragingen flexibel en wat is hun oecologische betekenis)), bescherming van bedreigde vissoorten en hoe ze terug te krijgen als ze verdwenen zijn (is er wat dat betreft voldoende van hun oecologische randvoorwaarden bekend?). Kortom, er is wellicht stof genoeg voor een tweede deel door Nederlandse deskundigen.

Op de achterkant van het boek is vermeld dat het boek een breed overzicht van kennis over vissen biedt aan sportvisser, waterbeheerder, visliefhebber, student en 'aquariaan'. Met uitzondering van de categorie student is de inhoud van het boekje voor deze potentiële lezers te hoog gegrepen. Het boek is geschreven in een collegedictaat-stijl die de genoemde lezersgroepen niet zal aanspreken. Anglicismen komen ook nogal eens voor in de tekst (bv. katvis i.p.v. meerval). De aquariumliefhebbers hebben het minst aan dit boek. De voor hen aantrekkelijke titel van het laatste hoofdstuk: 'Houden van vis' is misleidend. Dit hoofdstuk behandelt alleen de visteelt voor consumptiedoeleinden.

Ook de andere delen van de Biologische Raadreeks zijn meer geschreven voor studenten, leraren en mede-biologen dan voor een breder publiek. Voor deze lezers is het onderhavige boek over vis een goede bron van kennis.

G. van der Velde

Landschapsoecologie van de Nederlandse kust: een landschapskartering op vegetatiekundige grondslag. H. Doing, 1988. Stichting Duinbehoud/Stichting Publikatiefonds Duinen, Leiden. 228 pp. geïllustreerd, met 5 kaartbladen. ISBN 90-72021-02-9. Prijs f 49,50, voor donateurs Stichting Duinbehoud f 35,— (incl. verzendkosten). Te bestellen op giro 3505200 t.n.v. Stichting Duinbehoud te Leiden o.v.v. 'Boek Doing'. In een van de boeken van Gerrit Krol komt een man voor die gekweld wordt door een hevig verlangen naar de werkelijkheid. Het zou me niet verbazen als deze man in z'n later leven landschapsecoloog geworden is. Is het immers niet zo dat landschapsecologen beheerst worden door een vergelijkbaar verlangen: het beschrijven, weergeven van de grootste werkelijkheid die er is, het landschap.

Bij pogingen om het landschap te beschrijven is een aantal methoden in gebruik, die grofweg in twee categorieën zijn onder te brengen. In de ene, die sterk analytisch van karakter is, wordt het landschap uiteen gera-

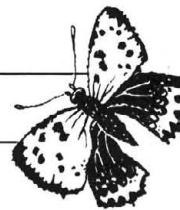
feld. Factoren, landschapscomponenten worden beschreven, waarna een integratie plaatsvindt. De afzonderlijke factoren worden ingepast in een allesomvattend (eco)systeem. Binnen het Nederlandse duingebied is het TNO-Duinvalleien onderzoek, dat aan het eind van de zeventig jaren is uitgevoerd, een voorbeeld van deze werkwijze.

Henk Doing is de wegbereider van de tweede benaderingswijze. Hij benadert het landschap als geheel en ziet de vegetatie als expressie van dat geheel. Ongetwijfeld heeft z'n vegetatiekundige achtergrond een hoofdrol gespeeld bij de keuze voor deze weg. Grootste probleem daarbij is, zoals hij het zelf noemt, de 'gewaagde sprong' te maken van vegetatie naar landschapsniveau. Een grote kennis van het te bestuderen landschap en de noodzaak te komen tot een vergaande abstrahering, ingegeven door de eis om een groot gebied op kaart weer te geven, zijn de belangrijkste drijfveren om deze sprong succesvol te maken.

Henk Doing begon z'n onderzoek in de kustduinen in 1950. Het bleek het begin van een levenswerk, het beschrijven en karteren van alle Nederlandse kustduinen, een werk dat rond 1985 is afgerond en recent is gepubliceerd in de vorm van een kaart 1:50.000 en een boek. Voor degenen die het werk van Doing kennen is de kaart het meest waardevolle. Ik wil daar kort over zijn. Het is een prachtig stuk werk, waar de rijke zonering en grote variatie van het Nederlandse duingebied duidelijk uit naar voren komen. Mooi uitgevoerd bovendien, op z'n minst een sieraad voor aan de wand.

Naast de kaart is er het tekstgedeelte. Veel van wat daarin gepresenteerd wordt, is al eerder gepubliceerd. Voor iemand die goed bekend is met het werk van Doing bevat het dan ook niet zo heel veel nieuws. Desondanks blijft het intrigerende lektuur. In de inleiding neemt Doing eventuele scherpslijpende critici, waartoe ik mezelf overigens niet reken, de wind al uit de zeilen door te stellen dat hij het gepresenteerde eerder ziet als 'verkenning', 'voor-wetenschappelijk' of zelfs als 'kunstwerk' dan als echte wetenschap. Elders gaat hij nog verder door te stellen dat hij 'veel' van z'n werk ziet als 'subjectief en speculatief'. Voor strenge wetenschappers lijkt dit mij voldoende om het werk verder te laten voor wat het is en het achteloos ter zijde te schuiven. Voor duinonderzoekers, wetenschappers en anderen, die zich regelmatig wat wanhopig voelen vanwege de complexiteit van het bestudeerde landschap biedt het boek echter tal van aanknopingspunten die bij de verklaring van bepaalde fenomenen op z'n minst richtinggevend kunnen zijn.

Een ander neemt niet weg dat elke afzonderlijke vakspecialist in het boek zaken tegenkomt die hem of haar onwaarschijnlijk of zelfs onwaar voorkomen. Als ik me beperk tot m'n eigen vakgebied, de hydrologie, dan

is er wel een aantal van dit soort zaken te vinden op blz. 164 dat de grondwaterstand met 1 cm/jaar zal stijgen als de huidige begroeiing van de duinen wat af zou nemen en een meer open karakter zou krijgen. De zaak lijkt me complexer. Het is in elk geval niet zo dat de afname van de verdamping die een gevolg is van deze verandering van begroeiing rechtstreeks kan worden gekoppeld aan een stijgingssnelheid van het grondwater. En het is zeker niet zo dat deze stijgingssnelheid jarenlang dezelfde zal zijn.

Wat mij betreft zijn dit echter details die slechts in de marge afbreuk doen aan het eindresultaat. Wat blijft is een stuk werk dat z'n weerga niet kent in landschapsecologische karteringen. Het werk is onlosmakelijk verbonden met de persoon van Henk Doing, die immers de methodiek en de legenda ontwikkeld heeft. Er wordt wel eens gesuggereerd dat de methode niet overdraagbaar zou zijn. Dat lijkt me slechts ten dele waar. Het blijkt dat als de legenda eenmaal beschreven is, anderen er heel goed mee overweg kunnen.

Heel anders is het met de methode zelf. Ik kan me niet goed voorstellen hoe het concept zou moeten luiden om in andere landschap-

Ingezonden

Beheer van ongewervelde diersoorten

Met waardering heb ik het artikel 'Beheer van ongewervelde diersoorten' van Dr. B. Mabelis in De Levende Natuur 88 (6) p. 178-180 gelezen. De opmerkingen over het boekje 'Insektenbeheer' zullen bij een eventuele herdruk ter harte worden genomen. Het artikel zie ik als een ondersteuning van het betreffende boekje. Echter, bij het kritisch doorlezen van het artikel ontstaat de indruk, dat de tekst voor een uitleg vatbaar is, die geen recht doet aan enkele onderwerpen die in WM 'Insektenbeheer' worden behandeld. Op één van deze onderwerpen wordt hier nader ingegaan, mede op verzoek van de redactie van WM.

Het boekje gaat uitdrukkelijk over insekten-

betreffende milieus zijn beide elementen van groot belang. Vooral de structurele variatie is een belangrijk thema in het boekje.

Het is bekend dat deze variatie niet in alle gevallen wenselijk is, zoals onder meer uit het heide-onderzoek van N. R. Webb en zijn medewerkers blijkt (zie ref. EM 187). In het onderzoek van Webb gaat het om natuurterreinen die van oorsprong soortenarm zijn en om organismen die aan zulke soortenarme terreinen zijn gebonden. Te veel variatie is funest voor deze soorten.

In het Nederlandse cultuurlandschap daarentegen gaat het om een chronische afwezigheid van zowel floristische als structurele variatie op plaatsen waar deze oorspronkelijk aanwezig waren, maar door ingrijpen van de mens vrijwel volledig zijn verdwenen. Daarin verandering te brengen is in de eerste plaats het doel van het boekje. In het Nederlandse cultuurlandschap, inclusief het stedelijk gebied, is het thans zo gesteld, dat we voorlopig vrijwel iedere mogelijkheid tot biologische variatie met beide handen moeten aangrijpen.

Arie Koster

A. Koster, 1988. Insektenbeheer: Gewenst

Voorwoord

In verband met het bedreigde (voort-) bestaan van de Otter (*Lutra lutra*) in Nederland werd op 30 november jl. een symposium, getiteld: "De Otter: ambassadeur van het zoete water", gehouden. Met deze titel gaven de organisatoren van het symposium, de Oecologische Kring in samenwerking met de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming aan, dat de Otter als top-predator tevens indicator is voor de kwaliteit van het zoetwater-milieu. Tijdens het symposium werd ingegaan op de achteruitgang van de Otter, de oorzaken hiervan, de plannen en mogelijkheden voor herstel van de otterpopulatie in Nederland. De in dit themanummer opgenomen artikelen vormen de weerslag van de verschillende voordrachten, aangevuld met enkele beschouwingen over de situatie van de Otter in het buitenland.

In januari jl. verscheen een rapport van de Vereniging Das en Boom, getiteld: "De Otter in Nederland, de sterfgevallen en de verspreiding sinds 1965", waarin wordt geconcludeerd, dat de Otter in Nederland is uitgestorven. Uitgestorven of nog niet: de Minister van Landbouw en Visserij zal op korte termijn een plan voor het herstel van de leefgebieden van de Otter in ons land uitbrengen.

De redactie van De Levende Natuur is Louis H. H. van Vliet en Vera de Meester-Manger Cats veel dank verschuldigd voor hun bijdragen in de totstandkoming van dit themanummer.

Moge dit nummer een bijdrage leveren aan het herstel van de Otter (-habitat) in Nederland.

De redactie

Het Otternummer is te verkrijgen door overmaking van f 12,50 (incl. porto) op postbanknr. 81935 t.n.v. De Levende Natuur, 's-Graveland, onder vermelding van 'Otternummer'.

In de bezoekerscentra van Natuurmonumenten en de Groene Winkel te 's-Graveland kan het Otternummer worden afgehaald à f 10,— voor leden van Natuurmonumenten en f 11,50 voor niet-leden.

De achteruitgang van de Otter in Nederland.

The decline of the Otter in The Netherlands. B. A. Nolet & V. Martens 34

Otterhabitat in Nederland.

Otter habitat in The Netherlands. J. Veen 37

Ecologisch onderzoek aan de Otter in Nederland.

Ecological research on otters in The Netherlands. A. W. J. J. de Jongh 40

Belasting van otters met zware metalen en PCB's.

Concentrations of heavy metals and PCBs in otters. S. Broekhuizen 43

De kwaliteit van het aquatisch milieu voor de Otter.

The quality of the aquatic environment threatens the Otter. T. H. L. Claassen 47

Toelichting op het beschermingsplan Otter.

Conservation scheme for the Otter. J. Walter 52

Plan tot verbetering van het otterbiotoop in Friesland.

Project to restore the otter habitats in Friesland. U. G. Hosper 54

Het waterbeheer en de Otter.

Water management and the Otter. P. J. R. de Vries 58

De situatie van de Otter in Vlaanderen/België.

The situation of the Otter in Vlaanderen/Belgium.

I. Metsu & K. van den Berge 61

The Otter in the British Isles. S. Macdonald 62

One more chance for the Otter in Denmark. A. B. Madsen 63